

Bengt Gustafssons strategi

av Carl Björemán

Résumé

The former Swedish Supreme Commander Bengt Gustafsson (B G ;1986 – 1994) has in the Review of *KKrVAHT*, edition n:o 2/2014 commented in a so-called respectful memorandum (Sw.:VPM) worded in 1946 by the then Supreme Commander Helge Jung. The headline of General Gustafsson's article was: "The strategy of Helge Jung". Strategy is a conception with various meanings. Jung proposed a defensive strategy: the Army with a combination of local attacks and the defence of fortifications in the coastal areas, the Navy operating near the coasts and the Air force defending the operations of the other forces. This was the essence of the strategy of Helge Jung, something which General Gustafsson misunderstood. In his article, General Gustafsson identifies himself with a strategy with a predominantly offensive element. It was practiced during the Cold War but was shown to be too expensive. The Swedish Defence Forces lacked the power to resist the destructive forces.

FÖRRE ÖVERBEFÄLHAVAREN BENGT Gustafsson (BG) har läst och i *KKrVAHT*, 2. häftet 2014, refererat den VPM som dåvarande ÖB Helge Jung använde som underlag för sin föredragning för regeringen 1946-03-21 rörande krigsplanläggningen. Artikeln rubriceras "Helge Jungs strategi".

Strategi är ett mångtydigt begrepp. Detta beror bland annat på att "mot varje särskild situation svarar en speciell strategi... en strategi kan vara den bästa vid ett tillfälle men helt olämplig vid ett annat." Det är André Beaufres tes i *Modern strategi för fred och krig*.¹

Om man tar denna tes som utgångspunkt vid läsningen av BG:s artikel infinner sig med fog följande fråga: Vad är det för slags strategi som BG identifierar sig med? Jung verkade under en tid, 1944–1951 som var särskild, d v s krävde en speciell strategi.

Jung medverkade under åren 1944–1948, d v s före 1948 års försvarsbeslut (FB 48), aktivt i arbetet med att utforma en sådan, tidsanpassad strategi. ÖB fick redan 1944-06-28

uppdrag av regeringen (försvarsminister Per Edvin Sköld) att utreda försvarets framtida organisation, grundat på strategiska överväganden och med hänsyn tagen till erfarenheterna från det pågående kriget. ÖB överlämnade en strategisk studie till regeringen 1945-01-10, ett led i lösningen av det givna uppdraget. Denna strategiska studie låg till grund för ÖB:s VPM 1946-03-21 och för *Vårt framtida försvar. Överbefälhavarens förslag*, ÖB 47.²

Det militärpolitiska läge som Sverige var beroende av hade 1946, jämfört med läget under beredskapsåren, genomgått en dramatisk förändring. Den sammanhänge med att klara motsättningar hade uppstått mellan de stora segermakterna. Både utrikesminister Östen Undén och ÖB Helge Jung hade med stor sannolikhet klart för sig att svåra motsättningar hade avslöjats redan vid Potsdamkonferensen 1945-07-17 – 08-02.

Det framgick vidare av VPM – direkt eller indirekt – att vårt framtida militärpolitiska

läge bedömdes komma att påverkas av bland annat två förhållanden:

- Ingen av de två stormaktsparterna bedömdes hysa direkta erövringsplaner mot Sverige.
- Stormakterna hade däremot – båda – starkt strategiskt intresse av svenskt territorium, främst av att motparten inte finge tillgång till detta.

Stora strategiska frågor var påträngande:

- Skulle Sverige under det annorlunda militärpolitiska läge som det kalla kriget bedömdes innebära, kunna fortsätta neutralitetspolitiken?
- Kunde det försvar som 1946 var under uppbyggnad till imponerande storlek – men också till stora kostnader – utgöra ett effektivt stöd för en fortsatt neutralitetspolitik? Räckte rikets personella och ekonomiska bärkraft till för att vidmakthålla ett försvar med denna förmåga i framtiden?

I VPM utgick Jung från att statsmakterna ville fortsätta neutralitetspolitiken. Därmed var krigsmaktens viktigaste uppgift att ge stöd åt denna politik. Jung föreslog i ÖB 47, kap IV samt VI-VII en strategi för detta ändamåls vinnande. Den hade fokus på hushållningen med stridskrafterna i krig och kris. En strategisk defensiv, som syftar till fiendens fördröjande, måste tillämpas. Avsevärda delar av våra styrkor måste bevaras i stridsdugligt skick så länge som möjligt, samtidigt som fienden försvagas. Defensiven genomförs av markstridskrafterna som en kombination av lokala anfällsstötar och försvar av på djupet utbyggda befästningar. Sjöstridskrafterna insätts med hänsyn till sannolika styrkeförhållanden nära den svenska kusten. Flygstridskrafterna insätts till jaktförsvar av områden där förband ur

de olika försvarsgrenarna genomför betydelsefulla operationer samt av viktiga orter. De anfaller en invaderande fiende och hans längst framskjutna baser.

Detta sammandrag beskriver kärnan i vad som med rätta kan kallas Helge Jungs strategi. Det missar BG i sin artikel. Jung hade medverkat i och beretts tillfälle att lämna förslag till hushållningen med stridskrafterna i krig och lagt grunden för hushållningen med försvarspotentialen i fred. Statsmakterna kunde – om de hade velat – på denna grund ha ”ominriktat” försvaret radikalt till en helt annan avvägning mellan försvarsgrenarna, inte minst budgetmässigt, än den som vuxit fram under upprustningen. Om så hade skett är det inte osannolikt att Sverige hade kunnat spela en reell vågmästarroll i den nordiska säkerhetspolitiken, till båtad för både stabiliteten i Norden och svensk försvarsekonomi.

Men statsmakterna vågade inte anamma Helge Jungs strategi. Det skulle föra för långt att här utreda motiven för detta men det är en fråga som borde vara intressant för historikerna. Faktum är att statsmakterna i FB 48 fattade två beslut som satte Helge Jungs strategi ur spel:

- Jungs defensiva krigsstrategi ersattes med en operativ inriktning av långt mera offensivt innehåll.
- Den under beredskapsåren – utan strategisk styrning och utan effektiva ekonomiska ramar – upprustade krigsmakten skulle bibehållas och moderniseras genom partiella reformer. Samtidigt åstadkom de något annat och för framtiden ännu mera negativt: ÖB avstängdes från aktiv medverkan i den strategiska processen. Claës Skoglund hävdade, i *Svensk försvarspolitik under efterkrigstiden*,³ att ÖB i samband med 1968 års försvarsbeslut fråntogs möjligheten att göra

strategiska bedömanden av betydelse. Enligt min mening degraderades ÖB redan från och med FB 48.

Helge Jung hade i själva verket redan i ÖB 47, kapitel XII, godtagit en roll som genomförare av strategiska beslut, vilka han inte haft möjlighet att påverka med sin militära sakkunskap. Alla efterföljande ÖB under det kalla kriget, från Swedlund till Gustafsson, har utövat samma roll. De har inte fått utöva

något reellt inflytande i de grundläggande strategiska övervägandena. BG identifierar sig i sin artikel med en strategi som var olämplig under det kalla kriget. Detta bidrog enligt min mening till att Försvarsmakten i slutet av det kalla kriget saknade kraft för att motstå de nedbrytande krafterna.

Författaren är generallöjtnant och ledamot av KKrVA.

Noter

1. Beaufré, André: *Modern strategi för fred och krig*, Prisma, Stockholm 1966, s 11.
2. *Vårt framtida försvar. Överbefälhavarens förslag*, ÖB 47, Norstedt, Stockholm 1947-03-31.
3. Skoglund, Claës: *Svensk försvarspolitik under efterkrigstiden*, Probus, Stockholm 1986, s 38.